

Den gamla gumman

Det var en gång¹ en gammal gumma². Hon hade ett hus stort som³ ett såll. Hon hade ett rum stort som en tallrik. Hon hade ett *senjed*-träd⁴ stort som ett kvaststrå⁵. Hon hade också samlat ihop lite smått och gott⁶ för att hennes hyllor⁷ inte skulle vara tomma.

En kväll hade hon ätit sin kvällsmat då hon kände⁸ att det blåste kallt⁹ och att hon rös i hela¹⁰ kroppen.¹¹ Hon bäddade ut sina sängkläder¹² och kröp ner i dem¹³. Hon hade ännu inte slutit ögonen¹⁴ förrän hon hörde¹⁵ att det knackade på dörren. Hon tog¹⁶ stearinljuset och gick och öppnade¹⁷ dörren. Hon såg att det var en sparv. Sparven sade till gumman: "Gumma, ikväll¹⁸ är det¹⁹ kallt, det blåser²⁰ och jag har ingen plats att ta vägen²¹. Låt mig stanna här hos dig i detta hus i natt. I morgon bitti²² när solen går upp²³ flyger jag iväg²⁴". Gumman tyckte synd om sparven²⁵ och sade: "OK²⁶, kom in,

¹ Ordagrant betyder frasen "Det fanns en, det fanns ingen". Persiska folksagor börjar normalt med denna fras.

² Hädanefter kommer hon att kallas gumman i översättningen.

³ Ordagrant "till storlek av".

⁴ Tillhör släktet olivträd.

⁵ Tänk er kvastar av långa strån, liknande halmstrån, snarare än svenska sopkvastar.

⁶ Persiskan har en viss tendens till parord, som endast motsvarar ett ord på svenska. *Jol o jehâz* är ett exempel, *raf o tâqce* är ett annat och *xošk o xâli* ett tredje i denna mening.

⁷ Normalt inte trähyllor, snarare nischer utmurade direkt från väggen.

⁸ Ordagrant "såg".

⁹ I svenska skulle vi nog byta vad som är huvudsats och bisats i denna mening till:

En kväll när hon hade ätit sin kvällsmat kände hon att det blåste kallt...

¹⁰ Detta ord finns inte i den persiska texten. Det är tillagt i den svenska översättningen för att det skall låta mera idiomatiskt.

¹¹ Ordagrant "hennes kropp blir myra myra". I svenska talar vi snarast om gåshud, i persiska jämför man ilningarna med myrors krypande på kroppen.

¹² Det persiska verbet är "att kasta". I äldre tider sov man normalt på madrasser på golvet och på dagen samlade man ihop sängkläderna i ett hörn av rummet och täckte dem med ett överkast.

¹³ *Tuš* består av prepositionen *tu* (=i) och pronominalsuffixet för tredje person singular. Sängkläder är alltså singular på persiska.

¹⁴ Ordagrant "placerat ögat tillsammans", d.v.s. stängt ögonlocken.

¹⁵ Ordagrant "såg".

¹⁶ *var dâstan* är en talspråksform. Skriftspråksformen är *bar dâstan*.

¹⁷ *vâ kardan* är en talspråksform. Skriftspråksformen är *bâz kardan*.

¹⁸ I kväll och i natt är samma ord på persiska: *emšab*.

¹⁹ Ordagrant "luften".

²⁰ Ordagrant "vind kommer".

²¹ "Att ta vägen" är underförstått i texten.

²² Ordagrant "morgonen".

²³ Ordagrant "när solen slår". Här har preteritum använts om framtid i tidsbisats som inträffar före huvudsatsen.

²⁴ Ordagrant "flyger jag, går jag".

²⁵ Ordagrant "gummans hjärta brann för sparven".

²⁶ Uttrycket för OK på persiska är *xeili xub* "mycket bra".

gå och lägg dig²⁷ bland löven²⁸ på *senjed*-trädet." Hon nattade²⁹ sparven och gick själv och lade sig³⁰.

Hon hade knappt hunnit slumra till³¹ förrän hon åter hörde att det knackade på dörren. Hon gick till dörren, öppnade och³² såg att det var en åsna. Åsnan sade: "Ikväll är det kallt, det blåser också, och jag, jag³³ har ingen plats att lägga mitt huvud och somna i lugn och ro³⁴. Låt mig stanna här i ditt hus i natt. Tidigt i morgon, innan böneutropet ljuder³⁵ från minareten, går jag ut." Gumman tyckte synd om åsnan och sade: "OK, gå till ett hörn³⁶ i trädgården och lägg dig. Gumman nattade åsnan och gick också själv och lade sig.

Igen³⁷ hörde hon att det knackade på dörren. Hon sade: "Vem är det³⁸?", och gick till dörren. Hon såg att det var en höna. Hönan sade: "Gumma, ikväll blåser det och det är kallt, och jag, jag har ingenstans att ta vägen³⁹. Låt mig komma och lägga mig här i natt. I morgon bitti, så snart som tuppen har galit⁴⁰ stiger jag upp och går." Gumman sade: "OK, gå och lägg dig i ett hörn i trädgården." Hon nattade hönan och gick själv för att lägga sig, då⁴¹ hon hörde att det knackade på dörren.

Hon kom och öppnade dörren. Hon såg att det var en korp⁴². Korpen sade: "Gumma, ikväll är det kallt och vad mig beträffar så har jag ingen ordentlig plats där jag kan övernatta⁴³. Låt mig sova över⁴⁴ här i ditt hus. Tidigt i morgon så fort hönsen sticker ut sina huvud ur boet flyger jag mig väg⁴⁵." Hon sade: "OK" och tog korpen och lade⁴⁶ den på åsnans nacke och gick och lade sig.

²⁷ Ordagrant "gå och ta och somna". "Ta" är här bara ett komplement, det har ingen egen betydelse.

Verbet *x^vâbidan* betyder "somna, lägga sig".

²⁸ D.v.s. på en gren.

²⁹ D.v.s. fick att somna. Kausativt verb.

³⁰ Ordagrant "gick själv i sängkläderna".

³¹ Ordagrant "hennes öga hade ännu inte blivit varmt".

³² Ordet "och" är tillagt i den svenska översättningen.

³³ Lägg märke till att det persiska ordet *ham* har två olika funktioner. Ibland knyter det an till något tidigare omtalat, som i "det blåser också", men ibland flyttar det fokus, här från vädret till åsnan. *man ham* betyder alltså ungefär "beträffande mig", "jag å min sida".

³⁴ Ordagrant "somna bekvämt".

³⁵ Ordagrant "stiger upp".

³⁶ Persiskan har bestämd form, hörnet.

³⁷ *bâzam* är en sammandragen talspråksform av *bâz ham* "återigen".

³⁸ *kie* är en talspråksform. Motsvarande skriftspråksform är *ki ast*.

³⁹ Ordagrant "jag är inte väntagare till någon plats".

⁴⁰ Ordagrant "tuppens röst har kommit ut".

⁴¹ Ordet "då" är tillagt i översättningen.

⁴² Kan också översättas "kråka".

⁴³ "Där jag kan övernatta" är underförstått i den persiska texten.

⁴⁴ Egentligen betyder verbet "lägga sig, somna".

⁴⁵ Ordagrant "flyger jag, går jag".

Hon hörde att det knackade på dörren igen. Hon tog stearinljuset och⁴⁷ gick till dörren. Hon såg att det var en hund. Hon sade: "Vad vill du då?"⁴⁸ Den sade: "Ikväll är det kallt, och jag, jag har inte någon koja⁴⁹ som jag kan ta min tillflykt till.⁵⁰ Låt mig övernatta⁵¹ här i natt. I morgon bitti⁵² innan man blåser i badhushornet⁵³ stiger jag upp och går." Gumman tyckte synd om hunden, hon tog den och⁵⁴ lade den bredvid åsnan och, peppar peppar,⁵⁵ hon kom och lade sig.

På morgonen när hon vaknade såg hon att hennes hus såg ut som Jerusalems förstöring⁵⁶. Hon gick efter sparven och⁵⁷ sade "Upp med dig, gå ut, det har blivit morgon⁵⁸." Sparven sade: "Jag som kvittrar för dig, lägger⁵⁹ små ägg åt dig, skall jag gå ut⁶⁰?" Gumman sade: "Nej, stanna du!" Hon gick efter åsnan och sade: "Skynda dig⁶¹, upp med dig, gå ut, det har blivit morgon." Åsnan sade: "Jag som skriar för dig, gör fuktig dynga åt dig, kallar på grannen åt dig, skall jag gå ut?" Gumman sade: "Nej, stanna du också!" Hon gick till hönan och sade: "Skynda dig, upp med dig, gå ut för det har blivit morgon." Hönan sade: "Jag som kacklar för dig, lägger stora ägg åt dig, skall jag gå ut?" Hon sade: "Nej, stanna du också!" Hon gick efter korpen och sade: "upp med dig, gå ut!" Korpen sade: "Jag som kraxar för dig, väcker herrn åt dig, skall jag gå ut?" Hon sade: "Nej, stanna du också!". Till slut kom hon efter hunden och sade: "Stig upp, gå ut för det har ljusnat⁶². Hunden sade: "Jag som skäller för dig, skrämmer iväg tjuven åt dig⁶³, skall jag gå ut?" Hon sade: "Nej, stanna du också!"

⁴⁶ Ordagrant "fick den att somna, nattade den".

⁴⁷ Ordet "och" är tillagt i översättningen.

⁴⁸ Ordagrant "vad säger du".

⁴⁹ Ordpar *xâne o lâne* "hus och näste".

⁵⁰ Ordet *baram* är en presens konjunktivform av *bordan*. *panâh bordan* betyder "söka skydd". Här har presens konjunktiven förlorat sitt *be-* prefix, vilket inte är så vanligt för just detta verb. Den mera naturliga formen skulle varit *panâh bebaram*.

⁵¹ Ordagrant "somna, lägga mig".

⁵² Ordagrant "morgonen".

⁵³ Förr i tiden hade man offentliga badhus. Signalen visade att badhuset hade öppnat.

⁵⁴ Tillägg i översättningen.

⁵⁵ Ordagrant "satans öra dövt", d.v.s. man uttrycker en förhoppning att den onde inte skall höra vad man just skall säga och sen hindra det igen.

⁵⁶ Ordagrant "upproret i Rom".

⁵⁷ Tillägg i översättningen.

⁵⁸ Ordagrant "ty det blev morgon".

⁵⁹ Ordagrant "gör".

⁶⁰ Formen *beram* är en talspråksform. Skriftspråksformen är *beravam*. Det är en presens konjunktiv-form som används för att uttrycka tvekan, undran.

⁶¹ Ordagrant "var snabb".

⁶² Ordagrant "luften har blivit ljus".

⁶³ Ordagrant "gör tjuven näslös åt dig".

Alla stannade där och ordnade upp gummans affärer⁶⁴, och fick fart på hennes liv.⁶⁵
Snipp, snapp, snut, så var sagan slut.⁶⁶

⁶⁴ Ordet *kâr* betyder "arbete, sysselsättning, angelägenhet".

⁶⁵ Ordagrant "kastade hennes liv på välten".

⁶⁶ Ordagrant "Vår saga nådde sitt slut, korpen nådde inte sitt hem." Detta är en formaliserad avslutning och korpen som nämns här har inget med korpen i berättelsen att göra.